

دانشکده حقوق و علوم سیاسی

رساله دکتری رشته حقوق بین‌الملل عمومی

حق بر مشارکت سیاسی در حقوق بین‌الملل بشر و بررسی عناصر آن در نهاد ولایت فقیه در فقه امامیه

استاد راهنما

دکتر سید قاسم زمانی

اساتید مشاور

دکتر قدرت‌الله رحمانی

دکتر هیبت‌الله نژندی‌منش

اساتید داور

دکتر رحیم نوبهار

دکتر مهدی رضایی

دکتر هدی غفاری

پژوهشگر

محمد آدمی ابرقویی

زمستان ۱۳۹۸

کتابخانه

به نام خدا

منشور اخلاق پژوهش

با یاری از خداوند سبحان و اعتقاد به این که عالم محضر خداوند است و همواره ناظر به اعمال انسان و به منظور پاس داشت مقام بلند دانش و پژوهش و نظر به اهمیت جایگاه دانشگاه در اعتلای فرهنگ و تمدن بشری ما دانشجویان دانشکده های دانشگاه علامه طباطبائی متعهد می گردیم اصول زیر را در انجام فعالیت های پژوهشی مد نظر قرار داده و از آن تخطی نکنیم:

- ۱- اصل حقیقت جوئی: تلاش در راستای پی جویی حقیقت و وفاداری به آن و دوری از هرگونه پنهان سازی حقیقت،
- ۲- اصل رعایت حقوق: التزام به رعایت کامل حقوق پژوهشگران و پژوهیدگان (انسان، حیوان و نبات) و سایر صاحبان حق،
- ۳- اصل مالکیت مادی و معنوی: تعهد به رعایت کامل حقوق مادی و معنوی دانشگاه و کلیه همکاران پژوهش،
- ۴- اصل منافع ملی: تعهد به رعایت مصالح ملی و در نظر داشتن پیشبرد و توسعه کشور در کلیه مراحل پژوهش،
- ۵- اصل رعایت انصاف و امانت: تعهد به اجتناب از هرگونه جانب داری غیر علمی و حفاظت از اموال، تجهیزات و منابع در اختیار،
- ۶- اصل رازداری: تعهد به صیانت از اسرار و اطلاعات محرمانه افراد، سازمان ها و کشور و کلیه افراد و نهادهای مرتبط با تحقیق،
- ۷- اصل احترام: تعهد به رعایت حریم ها و حرمت ها در انجام تحقیقات و رعایت جانب نقد و خودداری از هرگونه حرمت شکنی،
- ۸- اصل ترویج: تعهد به رواج دانش و اشاعه نتایج تحقیقات و انتقال آن به همکاران علمی و دانشجویان به غیر از مواردی که منع قانونی دارد،
- ۹- اصل برائت: التزام به برائت جوئی از هرگونه رفتار غیر حرفه ای و اعلام موضع نسبت به کسانی که حوزه علم و پژوهش را به شائبه های غیر علمی می آلاینند.

نام و نام خانوادگی: مهرآدمی
تاریخ و امضاء: ۹۹/۹/۲۰

تعهدنامه ی اصالت پایان نامه / رساله

اینجانب محمد آدمی ابرقویی دانش آموخته مقطع تحصیلی کارشناسی ارشد / دکتری در رشته حقوق بین الملل عمومی که در تاریخ ۱۳۹۸/۱۱/۳۰ از پایان نامه / رساله خود تحت عنوان حق بر مشارکت سیاسی در حقوق بین الملل بشر و بررسی مولفه های آن در نهاد ولایت فقیه در فقه امامیه با کسب نمره / درجه ۱۹ (عالی) دفاع نموده ام، متعهد می شوم:

- ۱- این پایان نامه / رساله حاصل تحقیق و پژوهش انجام شده توسط اینجانب بوده و در مواردی که از دستاوردهای علمی و پژوهشی دیگران (اعم از مقاله، کتاب، پایان نامه و غیره) استفاده نموده ام، مطابق ضوابط و رویه موجود، نام منبع مورد استفاده و سایر مشخصات آن را در فهرست مربوط ذکر و درج کرده ام.
- ۲- این پایان نامه / رساله قبلاً برای دریافت هیچ مدرک تحصیلی (هم سطح، پایین تر یا بالاتر) در سایر دانشگاه ها و موسسات آموزش عالی ارائه نشده است.
- ۳- چنانچه بعد از فراغت از تحصیل، قصد استفاده از هرگونه بهره برداری اعم از چاپ کتاب، ثبت اختراع و ازین دست موارد از این پایان نامه / رساله را داشته باشم، از حوزه معاونت پژوهشی دانشگاه علامه طباطبائی مجوزهای مربوطه را اخذ نمایم.
- ۴- چنانچه در هر مقطع زمانی خلاف موارد فوق ثابت شود، عواقب ناشی از آن را می پذیرم و دانشگاهی مجاز است با اینجانب مطابق ضوابط و مقررات رفتار نموده و در صورت ابطال مدرک تحصیلی ام هیچ گونه ادعائی نخواهم داشت.

نام و نام خانوادگی: محمد آدمی
تاریخ و امضاء: ۹۹،۹،۲۰

دانشگاه علامه طباطبائی

باسمه تعالی

دانشگاه علامه طباطبائی

دانشکده حقوق و علوم سیاسی

صور تجلسه دفاع از رساله دکتری

دفاع از رساله دکتری آقای محمد آدمی دانشجوی رشته حقوق بین الملل شماره دانشجویی ۹۰۲۲۳۱۱۰۵ تحت عنوان: "حق بر مشارکت سیاسی در حقوق بین الملل بشر و بررسی عناصر آن در نهاد ولایت فقیه در فقه امامیه در روز چهارشنبه مورخ ۱۳۹۸/۱۱/۳۰ ساعت ۱۴:۳۰ بعد از ظهر با حضور هیات داوران معترض و پس از بحث و بررسی رساله مذکور قبول با نمره ... و سطح: (عالی ۲۰-۱۹) بسیار خوب ۱۸-۱۸/۹۹ خوب ۱۷-۱۴/۹۹ و غیر قابل قبول کمتر از ۱۴ ارزیابی شد.

اعضای هیات داوران:

امضاء	نام و نام خانوادگی	سمت
	آقای دکتر سید قاسم زمانی	استاد راهنمای
	آقای دکتر قدرت اله رحمانی	استاد مشاور
	آقای دکتر هیبت اله نژندی منش	استاد مشاور
	آقای دکتر مهدی رضائی	استاد داور
	خانم دکتر هدی غفاری	استاد داور
	آقای دکتر رحیم نوبهار	استاد داور خارجی
	آقای دکتر محمد علی صلح چی	استاد داور و نماینده پژوهشی دانشگاه

چکیده

رساله حاضر از دو بخش اصلی تشکیل شده است. بخش اول به مقومات حق بر مشارکت سیاسی در حقوق بین الملل بشر پرداخته است و بخش دوم به بررسی فقهی عناصر چالشی نهاد ولایت فقیه در فقه امامیه در مواجهه با مؤلفه های حق بر مشارکت سیاسی در حقوق بین الملل بشر اختصاص یافته است. در بخش اول از حق تعیین سرنوشت، حق آزادی بیان و اصل منع تبعیض، به عنوان مقومات بنیادین حق بر مشارکت سیاسی و از حق بر تجمع و تشکل، حق بر نظارت، شفافیت و پاسخگویی و عناصر ثانویه مرتبط با انتخابات به عنوان مقومات ثانویه حق بر مشارکت سیاسی در حقوق بین الملل بشر سخن رانده شده است. در بخش دوم نیز در ذیل فصل اول از بررسی اعتبار، اختتام و شرایط تصدی ولی فقیه در فقه امامیه صحبت گردیده و در فصل دوم به بررسی عناصر محیط به عملکرد ولی فقیه در زمان تصدی ولایت تدبیری پرداخته شده است. نسبت سنجی آموزه های فقه امامیه با مؤلفه های بیان شده در خصوص حق بر مشارکت سیاسی در حقوق بین الملل بشر نیز به اقتضا در پایان هر گفتار یا بندی نیز مورد مذاقه قرار گرفته است. مبنای نخب عرضی در مبدأ مشروعیت ولایت برای فقیه جامع شرایط باعث خواهد شد کمترین اصطکاک مابین نهاد ولایت فقیه و حقوق بین الملل بشر در حوزه حق بر مشارکت سیاسی رخ دهد. در بخشی از نتیجه گیری جهت تقریب آموزه های دین مبین اسلام و حقوق بین الملل بشر به طور مختصر به دو نهاد مصلحت در فقه امامیه و تنوع فرهنگی در حقوق بین الملل بشر پرداخته شده است.

کلیدواژگان: فقه امامیه، حقوق بین الملل بشر، ولایت فقیه، حق بر تعیین سرنوشت، آزادی بیان، منع تبعیض،

نخب عرضی

فهرست عناوین

مقدمه	۱
الف: مدخل	۱
بند اول: بیان مسئله	۱
بند دوم: اهداف پژوهش	۸
۱- اهداف اصلی	۸
۲- اهداف فرعی	۹
بند سوم: سوالات و فرضیه‌ها	۹
۱- سوالات پژوهش	۹
۱-۱- سوال اصلی	۹
۲-۱- سوالات فرعی	۹
۲- فرضیه‌های پژوهش	۹
۱-۲- فرضیه اصلی	۹
۲-۲- فرضیه‌های فرعی	۹
بند چهارم: پیشینه پژوهش	۱۰
ب: جایگاه و ماهیت حق بر مشارکت سیاسی در فقه امامیه و حقوق بین‌الملل بشر	۱۲
بند اول: حق بر مشارکت سیاسی در فقه امامیه	۱۲
بند دوم: حق بر مشارکت سیاسی در اسناد حقوق بین‌الملل بشر	۱۶
بند سوم: ماهیت حق بر مشارکت سیاسی	۱۹
بند چهارم: تعریف مشارکت سیاسی	۲۶
ج: تبیین مفهوم و جایگاه ولایت فقیه در فقه امامیه	۲۹
بند اول: مفهوم ولایت فقیه (تبیین اجمالی)	۲۹
تعریف لغوی ولایت	۲۹
تعریف اصطلاحی ولایت فقیه	۳۰
بند دوم: پیشینه و جایگاه ولایت فقیه در کلام فقها	۳۰
بند سوم: مفهوم مدنظر از ولایت فقیه در این رساله	۳۲
بخش اول: عناصر حق بر مشارکت سیاسی در حقوق بین‌الملل بشر	۳۳
فصل اول: مقومات بنیادین حق بر مشارکت سیاسی	۳۴

گفتار اول: حق بر تعیین سرنوشت	۳۵
بند اول: مفهوم، تاریخچه و ابعاد حق بر تعیین سرنوشت	۳۵
۱- مفهوم حق بر تعیین سرنوشت	۳۵
۱-۱- گستره شمول حق تعیین سرنوشت	۳۵
۲-۱- تبیین واژه «مردم»	۳۶
۳-۱- عام‌الشمول بودن و آمره بودن حق بر تعیین سرنوشت	۳۷
۴-۱- تعریف حق تعیین سرنوشت در میثاق حقوق مدنی و سیاسی و دیگر اسناد	۳۸
۲- تاریخچه حق بر تعیین سرنوشت	۳۹
۳- ابعاد حق بر تعیین سرنوشت	۴۰
۳-۱- بعد بیرونی حق بر تعیین سرنوشت	۴۱
۳-۲- بعد درونی حق بر تعیین سرنوشت	۴۲
بند دوم: رابطه حق بر تعیین سرنوشت و حق بر مشارکت سیاسی	۴۲
۱- تبیین نسبت حق بر تعیین سرنوشت و حق بر مشارکت سیاسی	۴۳
۲- جایگاه قیام مردمی و استقلال‌طلبی در دایره نسبت بین حق تعیین سرنوشت و حق مشارکت سیاسی	۴۵
۲-۱- قیام مردمی	۴۶
۲-۱-۱- نافرمانی مدنی	۴۶
۲-۱-۲- قیام مردمی خشونت بار	۴۸
۲-۲- استقلال طلبی	۴۹
گفتار دوم: حق بر آزادی بیان	۵۱
بند اول: جایگاه آزادی بیان در حقوق بین‌الملل بشر	۵۲
۱- تصویر آزادی بیان در محیط حقوق بین‌الملل بشر	۵۲
۱-۱- آزادی بیان در گذر تاریخ و در مرور اسناد	۵۲
۱-۱-۱- تاریخچه آزادی بیان	۵۲
۲-۱-۱- آزادی بیان در اسناد حقوق بین‌الملل بشر	۵۳
۱-۲-۱-۱- آزادی بیان در اسناد عام	۵۳
۲-۲-۱-۱- آزادی بیان در اسناد خاص	۵۳
۲-۱-۲- وزانت آزادی بیان در حقوق بین‌الملل بشر	۵۳
۲- ابعاد حقوقی آزادی بیان	۵۴

۵۵.....	۱-۲- آزادی بیان و دولت‌ها	۵۵
۵۵.....	۲-۲- گستره مفهوم حقوقی آزادی بیان	۵۵
۵۶.....	بند دوم: پیوستگی حق آزادی بیان با حق بر مشارکت سیاسی	۵۶
۵۶.....	۱- هندسه پیوستگی (کیفیت منطقی ارتباط بین دو حق)	۵۶
۵۶.....	۱-۱- جنس مشترک و فصل مجزا	۵۶
۵۸.....	۲-۱- اصالت حق بر مشارکت سیاسی	۵۸
۵۹.....	۳-۱- اصالت حق آزادی بیان	۵۹
۶۰.....	۲- تحلیل مصداقی پیوستگی	۶۰
۶۱.....	۱-۲- اداره عمومی جامعه	۶۱
۶۲.....	۲-۲- انتخابات ادواری	۶۲
۶۳.....	۳-۲- ورود به مشاغل عمومی به طور مساوی	۶۳
۶۴.....	گفتار سوم: اصل منع تبعیض	۶۴
۶۴.....	بند اول: تبیین مدلول و جایگاه اصل منع تبعیض و دسته‌بندی مفهومی تبعیض در حقوق بین‌الملل بشر	۶۴
۶۴.....	۱- تبیین مدلول و جایگاه اصل منع تبعیض در حقوق بین‌الملل بشر	۶۴
۶۵.....	۱-۱- تبیین معنای اصل منع تبعیض در اسناد حقوق بین‌الملل بشر	۶۵
۶۵.....	۱-۱-۱- کنوانسیون رفع هر نوع تبعیض نژادی	۶۵
۶۵.....	۲-۱-۱- کنوانسیون رفع هر گونه تبعیض علیه زنان	۶۵
۶۶.....	۳-۱-۱- اعلامیه مجمع عمومی سازمان ملل در خصوص اعلامیه درباره حذف همه اشکال تعصب و تبعیض مبتنی بر دین یا اعتقاد	۶۶
۶۶.....	۴-۱-۱- کمیته حقوق بشر	۶۶
۶۷.....	۲-۱- جایگاه و ابعاد اصل منع تبعیض در محیط حقوق بین‌الملل بشر	۶۷
۶۸.....	۱-۲-۱- تصویر اصل منع تبعیض در اسناد حقوق بین‌الملل بشر	۶۸
۶۹.....	۲-۲-۱- ابعاد اصل منع تبعیض در حقوق بین‌الملل بشر	۶۹
۶۹.....	۱-۲-۲-۱- منع تبعیض نسبت به اقلیت‌ها	۶۹
۷۱.....	۲-۲-۲-۱- منع تبعیض نژادی	۷۱
۷۱.....	۳-۲-۲-۱- منع تبعیض جنسیتی (منع تبعیض علیه زنان)	۷۱
۷۳.....	۴-۲-۲-۱- عدم استثناپذیری اصل منع تبعیض	۷۳
۷۳.....	۵-۲-۲-۱- عام‌الشمول بودن اصل منع تبعیض	۷۳
۷۴.....	۲- دسته‌بندی مفهومی تبعیض در حقوق بین‌الملل بشر	۷۴

- ۷۴-۱-۲ تبعیض مستقیم و تبعیض غیرمستقیم ۷۴
- ۷۶-۲-۲ تبعیض سلبی و تبعیض ایجابی ۷۶
- ۷۷ بند دوم: پیوستگی اصل منع تبعیض و حق بر مشارکت سیاسی ۷۷
- ۷۸-۱ اداره عمومی جامعه ۷۸
- ۸۰-۲ انتخابات ۸۰
- ۸۰-۱-۲-۱ حق بر رأی ۸۰
- ۸۱-۱-۲-۱ مقتضیات پیشینی رأی‌دهی ۸۱
- ۸۲-۱-۲-۲ شرایط رأی دهندگان ۸۲
- ۸۳-۱-۲-۳ حق رأی تابع و مقیم ۸۳
- ۸۶-۲-۲ حق بر کاندیداتوری ۸۶
- ۸۶-۱-۲-۲ شروط کاندیداتوری ۸۶
- ۸۸-۲-۲-۲ تابعیت ۸۸
- ۸۹-۳-۲-۲ زنان و حق بر کاندیداتوری ۸۹
- ۹۰-۳-۲ تعیین و تنسیق حوزه‌های انتخاباتی ۹۰
- ۹۲-۳ اشتغال به مشاغل عمومی ۹۲
- ۹۳-۱-۳ تعریف تبعیض و ابعاد اصل منع تبعیض در تحصیل مشاغل عمومی ۹۳
- ۹۵-۲-۳ استثنائات وارد بر حق تحصیل مشاغل عمومی ۹۵
- ۹۷ فصل دوم: عناصر ثانویه حق بر مشارکت سیاسی در حقوق بین‌الملل بشر ۹۷
- ۹۷ گفتار اول: حق بر تجمع و تشکل ۹۷
- ۹۸ بند اول: تعریف و بررسی جایگاه اسنادی و ابعاد حقوقی حق بر تجمع و تشکل ۹۸
- ۹۸-۱ تعریف حق بر تجمع و تشکل ۹۸
- ۹۹-۱-۱ تعریف حق بر تجمع ۹۹
- ۱۰۰-۲-۱ تعریف حق بر تشکل ۱۰۰
- ۱۰۲-۲ بررسی جایگاه اسنادی حق بر تجمع و حق بر تشکل ۱۰۲
- ۱۰۲-۳ ابعاد حقوقی حق بر تجمع و تشکل ۱۰۲
- ۱۰۲-۱-۳ ماهیت حق بر تجمع و تشکل: ۱۰۲
- ۱۰۳-۲-۳ امکان تحدید یا تعلیق حق بر تجمع و تشکل ۱۰۳
- ۱۰۳-۱-۲-۳ محدودیت‌های مجاز ۱۰۳

- ۱۰۵..... امکان تعلیق ۲-۲-۳
- ۱۰۶..... نظام‌های کسب مجوز ۳-۲-۳
- ۱۰۷..... بند دوم: انتساب حق بر تجمع و تشکل و حق بر مشارکت سیاسی
- ۱-۱-۱-۱..... ۱۰۷..... هندسه انتساب
- ۲-۱-۱-۱..... ۱۰۹..... احزاب و حق بر مشارکت سیاسی
- ۱-۲-۱-۱..... ۱۱۰..... تعریف حزب
- ۲-۲-۱-۱..... ۱۱۱..... کارکرد احزاب
- ۳-۲-۱-۱..... ۱۱۴..... مروری بر چند پرونده حقوق بشری در خصوص احزاب
- ۳-۲-۱-۱..... ۱۱۴..... نظام‌های تک‌حزبی و کثرت‌گرایی
- ۲-۳-۲-۱..... ۱۱۶..... ممانعت از فعالیت احزاب به دلیل حقوق بشر
- ۱۱۷..... گفتار دوم: حق بر نظارت، شفافیت و پاسخگویی
- ۱۱۸..... بند اول: حق بر نظارت همگانی در امور عمومی
- ۱-۱-۱-۱..... ۱۱۹..... تعریف نظارت و اقسام آن
- ۱-۱-۱-۱..... ۱۱۹..... تعریف نظارت
- ۲-۱-۱-۱..... ۱۱۹..... اقسام نظارت
- ۲-۱-۱-۱..... ۱۲۰..... ابعاد حقوقی حق بر نظارت
- ۳-۱-۱-۱..... ۱۲۱..... تلازم حق بر نظارت همگانی بر امور عمومی و حق بر مشارکت سیاسی
- ۱-۳-۱-۱..... ۱۲۱..... ترسیم هندسه تلازم
- ۲-۳-۱-۱..... ۱۲۳..... شیوه‌های نظارت همگانی در پرتو حق بر مشارکت سیاسی
- ۳-۳-۱-۱..... ۱۲۴..... مصادیق پیوستگی حق بر نظارت همگانی در امور عمومی و انتخابات
- ۱۲۶..... بند دوم: حق بر شفافیت
- ۱-۱-۱-۱..... ۱۲۸..... تعریف و مبانی حق بر شفافیت
- ۱-۱-۱-۱..... ۱۲۸..... تعریف حق بر شفافیت
- ۲-۱-۱-۱..... ۱۲۹..... مبانی شفافیت
- ۱-۲-۱-۱..... ۱۲۹..... ارتقای حقوق بشر
- ۲-۲-۱-۱..... ۱۳۰..... مبارزه با فساد
- ۳-۲-۱-۱..... ۱۳۰..... دموکراسی
- ۴-۲-۱-۱..... ۱۳۱..... ارتقای حق بر توسعه پایدار

- ۱-۲-۵- معقولیت در تصمیم‌گیری ۱۳۲
- ۲- شقوق شفافیت ۱۳۲
- ۲-۱- شفافیت اطلاعاتی(اسنادی) ۱۳۲
- ۲-۲- شفافیت قانونی ۱۳۳
- ۲-۳- شفافیت سازمانی ۱۳۴
- ۳- ارتهان حق بر مشارکت سیاسی در حق بر شفافیت ۱۳۵
- ۳-۱- حق بر شفافیت و حق مردم در اداره امور جامعه ۱۳۵
- ۳-۲- حق بر شفافیت و انتخابات ۱۳۶
- ۳-۳- حق بر شفافیت و حق بر دسترسی به مشاغل عمومی ۱۳۸
- بند سوم: حق بر پاسخگویی ۱۳۸
- ۱- شقوق حق بر پاسخگویی ۱۴۰
- ۱-۱- پاسخگویی حقوقی، سیاسی، اداری ۱۴۰
- ۲-۱- پاسخگویی عمودی و افقی ۱۴۱
- ۲- نقش حق بر پاسخگویی در تحقق حق بر مشارکت سیاسی ۱۴۱
- گفتار سوم: عناصر ثانویه مرتبط با انتخابات ۱۴۳
- بند اول: رأی‌گیری مخفی ۱۴۴
- ۱- ابتدای حق بر تأدیه محرمانه رأی بر حق بر حریم خصوصی ۱۴۵
- ۱-۱- ترسیم محیط پیوستگی ۱۴۵
- ۲-۱- رأی‌گیری الکترونیکی و حق بر حریم خصوصی ۱۴۷
- ۲- عدم تعلیق‌پذیری حق بر تأدیه مخفیانه رأی ۱۴۷
- بند دوم: ادواری بودن انتخابات ۱۴۹
- ۱- جایگاه انتخابات دوره‌ای در حقوق بین‌الملل ۱۴۹
- ۲- میزان مجاز فترت دوره‌های انتخاباتی از نگاه حقوق بین‌الملل بشر ۱۵۰
- ۳- امکان تحدید یا تعلیق ادواری بودن انتخابات ۱۵۱
- بخش دوم: بررسی فقهی عناصر چالشی نهاد ولایت فقیه در فقه امامیه در مواجهه با مؤلفه‌های حق بر مشارکت سیاسی در حقوق بین‌الملل بشر ۱۵۲
- فصل اول: بررسی اعتبار، اختتام و شرایط تصدی ولی فقیه در فقه امامیه ۱۵۳
- گفتار اول: ماهیت و شیوه تحقق ولایت ۱۵۳

- بند اول: مبدأ مشروعیت ولایت برای فقیه در فقه امامیه ۱۵۴
- ۱- مبنای «نصب» ۱۵۴
- ۲- مبنای نخب طولی ۱۵۹
- ۳- مبنای نخب عرضی ۱۶۲
- ۳-۱- مسئله هجرت ۱۶۳
- ۳-۲- نهاد بیعت ۱۶۵
- ۳-۳- سیره ائمه اطهار(ع) ۱۶۷
- ۴- محصولات برآمده از مبانی جعل مشروعیت در مصاف با آموزه‌های حقوق بین‌الملل بشر ۱۷۱
- بند دوم: شیوه‌گزینش ولیفقیه در مرحله اجرا ۱۷۳
- ۱- انتخاب مستقیم یا غیرمستقیم ۱۷۴
- ۱-۱- تبیین محل نزاع ۱۷۴
- ۱-۲- اعتبار شرعی مراجعه به خبره ۱۷۵
- ۱-۳- شرایط خبره در انتخاب ولیفقیه ۱۷۹
- ۲- اعتبار رأی اکثریت در فقه ۱۸۲
- ۲-۱- تبیین اعتبار در فقه ۱۸۲
- ۲-۲- تکلیف شرعی اقلیت ۱۸۵
- ۳- لزوم یا عدم لزوم نامزدی برای تصدی جایگاه ولایت تدبیری از منظر فقه امامیه ۱۸۸
- ۴- شیوه‌های گزینش در تناسب با آموزه‌های حقوق بین‌الملل بشر ۱۸۸
- گفتار دوم: پایان تصدی ولایت برای فقیه** ۱۸۹
- بند اول: مبنای انتفای شرایط و اوصاف فقیه(توقیت وصفی) ۱۹۰
- بند دوم: مبنای توقیت زمانی ۱۹۵
- ۱- ادله عدم امکان توقیت ۱۹۵
- ۲- بررسی توقیت بر مبنای نظریه «نصب» و «نخب» ۱۹۹
- بند سوم: مبنای انتفای مبادی مشروعیت ۲۰۱
- بند چهارم: نسبت‌سنجی مبانی اختتام تصدی ولایت تدبیری فقیه با آموزه‌های حقوق بین‌الملل بشر ۲۰۲
- گفتار سوم: شرایط فقیه برای تصدی ولایت تدبیری** ۲۰۳
- بند اول: اشتراط «اجتهاد» ۲۰۴
- ۱- مفهوم اجتهاد ۲۰۵

- ۲- ادله وجوب اشتراط اجتهاد در ولی فقیه ۲۰۷
- ۲-۱- آیات مدلل بر لزوم علم مقتدی ۲۰۷
- ۲-۲- ادله روایی ۲۰۸
- ۲-۳- عقل و سیره عقلا ۲۰۹
- ۲-۴- اجماع ۲۰۹
- ۳- ممیز اجتهاد ۲۰۹
- ۴- اشتراط اجتهاد در میدان تناسب با آموزه‌های حقوق بین‌الملل بشر ۲۱۱
- بند دوم: اشتراط «ذکوریت» ۲۱۳
- ۱- ادله لفظی اشتراط ذکوریت ۲۱۴
- ۱-۱- دلایل قرآنی ۲۱۴
- ۲-۱- ادله روایی ۲۱۸
- ۲- ادله لیبی اشتراط ذکوریت ۲۲۳
- ۱-۲- اجماع بر اشتراط ذکوریت ۲۲۳
- ۲-۲- دلیل عقل ۲۲۵
- ۳- مقارنه موضوع با حق بر مشارکت سیاسی در حقوق بین‌الملل بشر ۲۲۸
- بند سوم: اشتراط تابعیت ۲۲۹
- ۱- منشأ بروز چالش ۲۳۰
- ۱-۱- مبنای اسلام بدون مرز ۲۳۰
- ۲-۱- مبنای مرزهای انسانی ۲۳۳
- ۲- امکان تفاوت تابعیت ملی ولی فقیه با تابعیت ملی کشور محل انتخاب ۲۳۵
- ۳- نسبت‌سنجی موضوع با آموزه‌های حقوق بین‌الملل بشر ۲۳۷
- فصل دوم: بررسی عناصر محیط به عملکرد ولی فقیه در زمان تصدی ولایت تدبیری ۲۳۹
- گفتار اول: گستره اختیارات ولی فقیه ۲۴۰
- بند اول: تبیین مفهوم اختیار در نهاد ولایت فقیه ۲۴۰
- ۱- چیستی مفهوم «مطلق» در متون فقهی در خصوص ولایت تدبیری فقیه ۲۴۰
- ۲- اختیارات ولی فقیه بر حسب مبانی نصب و نخب ۲۴۶
- بند دوم: نسبت‌سنجی اختیارات تقنینی ولی فقیه با احکام موضوعه ۲۴۸
- ۱- تبیین مفاهیم ۲۴۸

۲۴۸.....	۱-۱- احکام ثابت و متغیر
۲۴۹.....	۱-۲- احکام اولیه و ثانویه
۲۵۰.....	۱-۳- احکام حکومتی
۲۵۴.....	۲- بیان نسبت
۲۵۹.....	بند سوم: اختیارات ولی فقیه در ترازوی سنجش با آموزه‌های حقوق بین‌الملل بشر
۲۶۰.....	گفتار دوم: نظارت بر ولی فقیه و پاسخگویی فقیه حاکم
۲۶۱.....	بند اول: نظارت بر ولی فقیه
۲۶۱.....	۱- ادله صحت شرعی نظارت بر حاکم
۲۶۱.....	۱-۱- تبیین محل بحث
۲۶۲.....	۱-۲- دلیل عقلی و سیره عقلا
۲۶۳.....	۱-۳- ادله نقلی
۲۶۳.....	۱-۳-۱- آیات قرآن کریم
۲۶۵.....	۱-۳-۲- روایات
۲۶۷.....	۱-۴- اقوال فقها
۲۶۸.....	۲- شیوه‌های نظارت بر حاکم از منظر شرعی
۲۶۹.....	۱-۲- نظارت مردمی و نظارت سیستمی
۲۷۰.....	۲-۲- نظارت آشکار و نظارت مخفی
۲۷۰.....	۳-۲- نظارت استصوابی و نظارت استطلاعی
۲۷۲.....	بند دوم: پاسخگویی ولی فقیه
۲۷۲.....	۱- ادله شرعی وجوب پاسخگویی حاکم
۲۷۳.....	۱-۱- دلیل عقل و سیره عقلا
۲۷۳.....	۱-۲- ادله نقلی
۲۷۵.....	۲- نسبت بین وجوب پاسخگویی و اطلاق اختیارات فقیه والی
۲۷۷.....	بند سوم: نظارت و پاسخگویی ولی فقیه در بوته سنجش با آموزه‌های حقوق بین‌الملل بشر
۲۷۷.....	۱- تبیین نسبت
۲۷۸.....	۲- نظارتی نوین
۲۷۹.....	نتیجه گیری
۲۷۹.....	قسمت اول: مروری بر آنچه گذشت

۲۷۹.....	بخش اول
۲۸۰.....	فصل اول
۲۸۰.....	۱- حق تعیین سرنوشت
۲۸۱.....	۲- آزادی بیان
۲۸۱.....	۳- اصل منع تبعیض
۲۸۲.....	فصل دوم
۲۸۲.....	۱- حق بر تجمع و تشکل
۲۸۴.....	۲- حق بر نظارت، شفافیت و پاسخگویی
۲۸۶.....	۳- عناصر ثانویه مرتبط با انتخابات
۲۸۷.....	بخش دوم
۲۸۸.....	۱- مشروعیت حکومت فقها در مرحله جعل(جاعل)
۲۸۸.....	۱-۱- مبنای نصب
۲۸۸.....	۲-۱- مبنای نخب طولی
۲۸۹.....	۳-۱- مبنای نخب عرضی
۲۹۰.....	۲- مقایسه و تطابق شیوه‌های گزینش
۲۹۰.....	۱-۲- انتخاب مستقیم و غیرمستقیم
۲۹۱.....	۲-۲- اعتبار اکثریت
۲۹۲.....	۳-۲- نامزدی برای تصدی سرپرستی جامعه
۲۹۲.....	۳- اختتام تصدی حکمران
۲۹۳.....	۴- اوصاف لازم برای تصدی منصب عمومی انتخابی
۲۹۳.....	۱-۴- اجتهاد فقهی
۲۹۳.....	۲-۴- ذکوریت
۲۹۴.....	۳-۴- عدم لزوم همسانی تابعیت
۲۹۵.....	۵- نسبت‌سنجی اختیارات حکمران
۲۹۶.....	۶- نظارت بر حاکم و پاسخگویی او
۲۹۷.....	۷- تفکیک مقام ثبوتی و اثباتی
۲۹۸.....	قسمت دوم: امکان‌سنجی جمع بین موارد اختلاف
۲۹۸.....	۱- مصلحت در فقه امامیه

۳۰۰.....	۲- نسبت فرهنگی در حقوق بین‌الملل بشر
۳۰۲.....	فهرست منابع
۳۰۲.....	منابع فارسی
۳۲۳.....	منابع عربی
۳۲۹.....	منابع انگلیسی
۳۳۳.....	اسناد و پرونده‌های حقوقی
۳۳۵.....	سایت‌های اینترنتی

مقدمه

الف: مدخل

بند اول: بیان مسئله

موضوع مشارکت سیاسی از دیدگاه دانشمندان علوم مختلف مورد تدقیق قرار گرفته است. فلاسفه، پژوهشگران علوم اجتماعی، سیاستمداران، حقوقدانان و... از زمره افرادی هستند که نسبت به مقوله مشارکت سیاسی اظهار نظر نموده و حائز نظریه های خاص می باشند. به همین دلیل، تعاریف مختلفی نیز از مفهوم مشارکت سیاسی به وجود آمده است. به عنوان مثال، "مایرون واینر" که از اساتید علوم سیاسی محسوب می شود در تعریف خود از مشارکت سیاسی چنین بیان داشته است: "هر عمل داوطلبانه موفق یا ناموفق، سازمان یافته یا بدون سازمان، دوره ای یا مستمر شامل روش های مشروع یا نامشروع برای تاثیرگذاری بر انتخاب رهبران و اداره عمومی در هر سطحی از حکومت محلی یا ملی". در حالی که تفسیر حقوقدانان - و بالخصوص اساتید حقوق بین الملل و حقوق بشر - تا حدی با نظریه واینر در تعارض است. در واقع حقوقدانان، موضوع مشارکت سیاسی را تنها از منظر چارچوب های حقوقی می نگرند. اولین منبع برای حقوقدانان در جهت تبیین معنای صحیح مشارکت سیاسی، متون قانونی و قواعد محیط به قانون می باشد. شاید بهترین تعریف حقوقی را بتوان در ماده ۲۵ میثاق حقوق مدنی و سیاسی مشاهده نمود. این ماده بیان می دارد:

"هر شهروندی بدون اعمال هرگونه تبعیض ذکر شده در ماده ۲ و بدون هیچ گونه محدودیت نامعقول باید حق و فرصت داشته باشد: الف: در اداره امور عمومی به طور مستقیم و یا از طریق انتخاب آزادانه نمایندگان مشارکت نماید؛ ب: در انتخابات دوره ای که به آرای عمومی و مساوی و با رأی گیری مخفی انجام می گیرد، و تنظیم کننده بیان آزادانه اراده انتخاب کنندگان است، رأی دهد و انتخاب شود؛ پ: به طور برابر به مشاغل عمومی کشورش دسترسی داشته باشد."

این حق در ماده سوم پروتکل شماره یک کنوانسیون اروپایی حمایت از حقوق بشر و آزادی های اساسی و همچنین در ماده ۲۳ کنوانسیون آمریکایی حقوق بشر نیز بیان شده است. اعلامیه حقوق بشر اسلامی در ماده ۲۳، در خصوص حق مذکور چنین بیان داشته است: "الف) ولایت، امانتی است که استبداد یا سوء استفاده از آن شدیداً ممنوع است، زیرا حقوق اساسی از این راه تضمین می شود. ب) هر انسانی حق دارد در اداره امور عمومی کشور خود به طور مستقیم یا غیر مستقیم شرکت نماید. همچنین او می تواند پست های عمومی را بر طبق احکام شریعت، متصدی شود."

علاوه بر موارد فوق، حق مذکور در مواد ۳ و ۱ کنوانسیون حقوق سیاسی زنان (مصوب ۱۹۵۲)، بند "د" ماده ۳ کنوانسیون شماره ۱۱۱ سازمان بین المللی کار (مصوب ۱۹۵۸)، ماده ۳ کنوانسیون منع تبعیض نژادی (مصوب ۱۹۶۵) و ماده ۸ کنوانسیون رفع تمامی اشکال تبعیض علیه زنان (مصوب ۱۹۷۹) نیز به وضوح قابل شناسایی است.

باید دانست تحقق کامل حق هر فرد بر مشارکت سیاسی از یک سو به موجب نهادهای جامعه مدنی یعنی احزاب سیاسی، اجتماعات و انجمن ها و از طریق تأمین حقوق و آزادی های سیاسی و از سوی دیگر به موجب مشارکت در حکومت یعنی حق رأی دادن و حق انتخاب شدن، حاصل می گردد. به عبارت دیگر حق بر مشارکت سیاسی در حقوق بین الملل بشر دارای مولفه ها و عناصر مشخصی است. تمامی این عناصر در کنار یکدیگر جمع شده، وانگاه مفهوم حق بر مشارکت سیاسی را سامان می دهند. برخی از این عناصر زیرساخت تحقق عناصر دیگری نیز می باشند. بهتر است مجدداً به تعریف ماده ۲۵ میثاق حقوق مدنی و سیاسی رفته و عناصر اصلی حق بر مشارکت سیاسی را از آن ماده استخراج نماییم. شهروند بودن جهت مشارکت سیاسی، عدم اعمال هر گونه تبعیض، عدم ایجاد محدودیت غیر معقول، اعطای فرصت مناسب به افراد جامعه جهت اقدام به مشارکت سیاسی، الزام به داشتن مشارکت در امور عمومی جامعه از طریق انتخاب آزادانه نمایندگان، داشتن نظام انتخابات دوره ای، تمسک به آرای عمومی، اصل تساوی در آرا، رأی گیری مخفی و ایجاد برابری در دسترسی به مشاغل عمومی کشور از جمله مقومات اصلی حق مشارکت سیاسی در حقوق بین الملل بشر می باشند که در ماده ۲۵ شناسایی شده اند.

وانگهی حق بر مشارکت سیاسی در حقوق بین الملل بشر با حق بر تعیین سرنوشت و اصل منع تبعیض و همچنین با اصل آزادی بیان (آزادی سیاسی) و حق بر آگاهی، ارتباطی انکار ناشدنی دارد به طوری که این حقوق و اصول از زمره قواعد زیربنایی حق بر مشارکت سیاسی می باشند.

هنگامی که عناصر بیان شده در فوق را تحلیل می نماییم به موضوعات و مسائل ریزتری برخورد می نماییم. مسائلی که هر کدام جهت تحقق حق بر مشارکت سیاسی تاثیرگذار می باشند. به عنوان مثال هنگامی که از واژه "شهروند" در ماده ۲۵ میثاق حقوق مدنی و سیاسی صحبت می شود به ناچار باید مفهوم آن نیز با توجه به قواعد حقوق بین الملل بشر تعیین گردد. کمیته حقوق بشر در تفسیر عام خود از ماده ۲۵ مقرر می دارد: "گزارش های دولت باید قوانینی که شهروندی را در مفهوم حقوق حمایت شده به وسیله ماده ۲۵ تعریف می نماید، روشن سازد. هیچ تبعیضی بین شهروندان در استفاده از این حقوق، بر مبنای نژاد، رنگ، جنس، زبان، مذهب، عقاید سیاسی و دیگر عقاید، ملیت یا خاستگاه اجتماعی، مکتب، نسب یا دیگر شرایط، مجاز نیست. تمایز بین افرادی که شهروندی را بر مبنای تولد کسب می کنند و آن هایی که بر مبنای تابعیت شهروند محسوب می شوند ممکن است در همسویی با ماده ۲۵ ایجاد سؤال کند."

هر چند کمیته حقوق بشر در قضیه "استونیا" بیان داشته است که نباید الزامات برقراری حقوق شهروندی سختگیرانه باشد اما در عین حال، ضابطه ای عینی و مشخص در خصوص تعریف شهروند نیز ارائه ننموده است. این در حالی است که فحواى تفسیر عام کمیته مؤید آن است که برای غیرشهروندان نیز می توان قائل به داشتن حق مشارکت سیاسی شد؛ چرا که کمیته در تفسیر عام خود چنین بیان داشته است: "گزارش های دولت باید نشان دهد آیا همه گروه ها نظیر ساکنان دائمی، به صورت محدود از حقوق مذکور بهره مند هستند یا خیر. برای مثال آیا حق دارند در انتخابات محلی رأی دهند یا به برخی از مشاغل عمومی دست یابند." در واقع، اصل عدم تبعیض که در مواد ۲ و ۳ و ۲۶ میثاق حقوق مدنی و سیاسی به صراحت بیان شده است مانع از اعمال تبعیض در خصوص حق مشارکت سیاسی می گردد. کمیته حقوق بشر در تفسیر عام شماره ۱۸ خود هر نوع تبعیض و یا حتی هر وضعیتی را که هدف آن بی اعتبار ساختن و یا تضعیف شناسایی، استفاده و اعمال همه حقوق و آزادی ها توسط همه افراد به طور برابر می باشد را ممنوع اعلام می کند؛ لکن در ادامه بیان می دارد هر نوع رفتار متفاوت، اگر ضابطه آن معقول و عینی باشد و اگر هدف از آن به موجب میثاق مشروع تلقی گردد، تبعیض تلقی نخواهد گردید. بنابراین امکان برقراری ضوابط متفاوت را تحت شرایطی اجازه می دهد.

بنابراین یکی از مسائل قابل بحث، تبیین مفهوم شهروند آن هم از دیدگاه حقوق بین الملل بشر است.

نمونه دیگر از مسائلی که باید آن را تحلیل و تبیین کرد توصیف نحوه مشارکت و کیفیت تحقق حق کلی مشارکت عمومی است. تفسیر عام کمیته حقوق بشر در خصوص ماده ۲۵ شیوه خاصی از حکومت را تحمیل ننموده است. بلکه دست نظام های حقوقی را تا آنجا که به صورت دموکراتیک عمل نمایند باز گذاشته است. کمیته بر آن است که توزیع قدرت و ابزارهایی که به موجب آن شهروندان، حق مشارکت در اداره عمومی مورد نظر در ماده ۲۵ را دارا می شوند باید در قانون اساسی و دیگر قوانین داخلی هر کشوری تبیین گردد. ماده ۲۵ در محتوای این قوانین وارد نمی شود. لذا سیستم های سیاسی مختلف از قبیل سیستم های دموکراسی پارلمانی، سیستم های ریاستی، سیستم های دومجلسی و یک مجلسی، سیستم های بسیط و فدرال، همه با ماده ۲۵ سازگار هستند.

مطلب دیگری که باید مورد تدقیق قرار گیرد آن چیزی است که کمیته حقوق بشر در بند هفتم تفسیر عام خود از ماده ۲۵ میثاق حقوق مدنی و سیاسی بیان داشته است. کمیته پس از تأیید برگزاری انتخابات و برگزیدن نمایندگان ملت، جهت تصدی امور عمومی و اعمال قدرت به نمایندگی از مردم، به مقوله پاسخگویی اشاره می کند. در واقع کمیته بر آن است که باید بخشی از حق مشارکت عمومی در اداره امور جامعه را به مبحث پاسخگویی اختصاص دهیم. بنابراین پاسخگویی یکی از لوازم و ضروریات حق بر مشارکت سیاسی در حقوق بین الملل بشر محسوب می گردد.